

"CREATIVE" FINANCIAL REPORTING AND ITS CONSEQUENCES FOR THE INDIVIDUAL SUBJECTS

Gordana Stojmenović

Belgrade business school – Higher education institution for applied studies, Belgrade, Republic of Serbia
gordana.stojmenovic@bbs.edu.rs

Tatjana Mrvić

Belgrade business school – Higher education institution for applied studies, Belgrade, Republic of Serbia
tatjana.mrvic@bbs.edu.rs

Miloš Pavlović

Belgrade business school – Higher education institution for applied studies, Belgrade, Republic of Serbia
milos.pavlovic@bbs.edu.rs

Abstract:The modern way of doing business, which implies public and transparent business, emphasizes the need for transparent, timely and reliable financial statements of companies. However, the management company is often inclined to formulate a company's financial statements, in line with the company's goals and trying to show corporate performance in a more positive light, in order to gain the reputation of a stable investment grade company with a certain development of the company in perspective, desirable and safe for investment by investors. Consequently, financial management often deviates from international and national accounting regulations, the application of which would lead to true and objective balancing. Such "bogus" balances create the current result for the company, in order to cause distrust of their clients, potential investors, banks, their entire business environment over a longer period of time. This further creates a wave of distrust in the financial market of the national economy, especially if it is fragile in the development phase when it can slow it down. Consequences of "creative" financial reporting are far-reaching with multiple negative effects on all participants in the economy, as well as the entire national economy, as well as the economy at the global level.

“KREATIVNO” FINANSIJSKO IZVEŠTAVANJE I NJEGOVE POSLEDICE ZA POJEDINE SUBJEKTE

Gordana Stojmenović

Beogradska poslovna škola- Visoka škola strukovnih studija, Beograd, Republika Srbija, Beograd
gordana.stojmenovic@bbs.edu.rs

Tatjana Mrvić

Beogradska poslovna škola- Visoka škola strukovnih studija, Beograd, Republika Srbija, Beograd
tatjana.mrvic@bbs.edu.rs

Miloš Pavlović

Beogradska poslovna škola- Visoka škola strukovnih studija, Beograd, Republika Srbija, Beograd
milos.pavlovic@bbs.edu.rs

Rad je rezultat naučno-istraživačkog rada u okviru projekta III 47023 „Kosovo i Metohija između nacionalnog identiteta i evrointegracija“ koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Rezime:Savremeni način poslovanja kompanija, koji podrazumeva javno i transparentno poslovanje ističe i potrebu za transparentnim, blagovremenim i pouzdanim finansijskim izveštajima kompanija. Međutim, menadžment kompanija je često sklon da oblikuje finansijske izveštaje kompanije, u skladu sa ciljevima kompanije i nastojanjem da se kompanijsko poslovanje prikaže u pozitivnijem svetlu, radi dobijanja reputacije stabilne kompanije investicionog ranga sa izvesnim razvojem kompanije u perspektivi, poželjne i sigurne za ulaganje investitora. Shodno tome, finansijski menadžment često odstupa od međunarodnih i nacionalnih računovodstvenih propisa, čija bi primena dovela do istinitog i objektivnog bilansiranja. Takvi „lažni“ bilansi, stvaraju trenutni rezultat za kompaniju, da bi u dužem vremenskom periodu izazvali nepoverenje njihovih klijenata, potencijalnih investitora,

banaka, celokupnog njihovog poslovnog okruženja. To dalje stvara talas nepoverenja u finansijsko tržište nacionalne ekonomije, naročito ukoliko je ono krhko u fazi razvoja kada ga ono može i usporiti. Posledice „kreativnog“ finansijskog izveštavanja su dalekosežne sa višestrukim negativnim dejstvom na sve učesnike u privredi, kao i na celokupnu nacionalnu ekonomiju, pa i ekonomiju na globalnom nivou.

UVOD

Praksa „kreativnog“ finansijskog izveštavanja, koja je praćena manipulacijama u finansijskim izveštajima, javlja se kao pretnja, ne samo renomeu računovodstvene profesije, već je ona, kao pretnja stabilnom funkcionisanju finansijskog sistema i privrede u celini i na nacionalnom i na globalnom (internacionalnom) nivou, i mnogo više od toga.

“Kreativno” finansijsko izveštavanje i davanje iskrivljene slike o uspešnosti poslovanja kompanija dovelo je do velikih finansijskih prevara s kraja prošlog i početkom ovog veka (npr. Enron, WorldCom, HealthSouth), neefikasnosti tržišta novca i kapitala, destabilizacije finansijskih sistema, što je rezultiralo svetskom ekonomskom i finansijskom krizom. Dodatno, posledicu takvog načina izveštavanja i izazvanih enormnih gubitaka i bankrotstava, lomova nacionalnih privreda predstavlja i gubitak poverenja investitora i drugih korisnika informacija iz izveštaja o poslovanju u kvalitet finansijskog izveštavanja.

Radi sprečavanja takvih pojava veoma je bitno sveobuhvatno sagledati posledice koje “kreativno” finansijsko izveštavanje ima za investitore, samo preduzeće, računovodstvenu profesiju, tržište kapitala, celokupnu nacionalnu i globalnu ekonomiju što je i opredelilo istraživanje i temu koja se razmatra u radu.

1. POSLEDICE “KREATIVNOG” FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA

“Kreativno” finansijsko izveštavanje menadžment najčešće čini da bi ostvario neke pojedinačne koristi kompanije za koju se formira. Takvo izveštavanje se uglavnom nasuprot tome ispoljava na štetu drugih interesnih grupa. Posmatrajući posledice “kreativnog” finansijskog izveštavanja u dugom roku, najčešće ih trpe učesnici u poslovanju korisnici tih i takvih informacija iz izveštaja o poslovanju, praktično oni koji u finansijskim prevarama nisu učestvovali. Štete koje budu nastale tom prilikom mogu biti direktne i merljive visinom ostvarenih gubitaka ili visinom izgubljenih dobitaka, ali i indirektne, izvesne ali ne lako merljive u smislu posledica koje prouzrokuju. Izgubljeni prinosi akcionara u vidu dividendi i kapitalnih dobitaka, oportunitetni troškovi u vidu izgubljenih prinosa od najbolje odbačene investicione alternative su dobri primeri izvesnih ali ne lako merljivih šteta.

Posledice „kreativnog“ finansijskog izveštavanja mogu da budu veoma neprijatne, a ponekad i dramatične. Najčešće su one višestruke, utiču na različite interese i nisu uvek adekvatno procenjene. Kao najčešće moguće negativne implikacije navode se:¹⁹⁹

- smanjena pouzdanost, kvalitet, transparentnost i integritet procesa finansijskog izveštavanja;
- rizik integriteta i nepristrasnosti revizijske profesije, revizora i revizorskih kuća;
- sumnja u efikasnost revizije finansijskih izveštaja
- rizik integriteta i nepristrasnosti rejting ocenjivača uspešnosti poslovanja različitih entiteta: države, kompanija, banaka,..., njihovih perspektiva i mogućih bankrotstva, njihovih emitovanih hartija od vrednosti samim tim i rejting agencija;
- stvaranje manje poverenje u pouzdanost finansijskih informacija (stvaranje tzv ”iskrivljenih” slika o poslovanju);
- manji kredibilitet tržišta kapitala, samim tim i stvaranje nepoverenja kod investitora u odnosu na rizičnost plasmana i stabilnost finansijskog tržišta;
- negativan uticaj na nacionalni ekonomski razvoj i prosperitet;
- velika nerešena potraživanja i pokrenuti sudski postupci koji stvaraju dodatne troškove po tom osnovu;
- uništena karijera lica koja učestvuju u lažnom finansijskom izveštavanju kao i kod lica koja su formirali svoje revizorske izveštaje i/ili rejting ocene na osnovu takvih podataka;
- stečaj i veliki ekonomski gubici kompanije koja učestvuje u lažnom finansijskom izveštavanju;
- potreba za implementiranjem zakonskih odredbi, dodatnom normativnom intervencijom i zakonskom usklađenošću;

¹⁹⁹ Dyckman, Davis, Dukes (2001) *Intermediate Accounting, fifth edition*, McGraww-Hill, str.1304

- poremećaj normalnog poslovanja i aktivnosti optuženih kompanija i sl. Na bazi predhodnih negativnih implikacija, može se u najkraćem smislu reći da najveću štetu podnose:200
- investitori,
- kompanije u kojima je otkriveno “kreativno” finansijsko izveštavanje,
- računovodstvena, revizorska profesija i profesija rejting analitičara,
- finansijsko tržište naročito tržište kapitala.

1.1. POSLEDICE PO INVESTITORE

Budući da su svim interesnim grupama njihove štete najbolnije, teško je rangirati interesne grupe po veličini šteta koje trpe po osnovu pogrešnih informacionih signala iz nekvalitetnih finansijskih izveštaja. Međutim, u većini slučajeva investitori su ti koji snose najveće posledice, ukoliko se sagleda veličina izgubljenih prinosa i uloženog kapitala. Najveću posledicu “kreativnog” finansijskog izveštavanja trpe investitori kompanija sa disperzijom vlasništva kao i mali akcionari u kompanijama gde postoji jedan ili nekoliko krupnih vlasnika.

Kod “kreativnog” finansijskog izveštavanja posebno su obmanuti oni ulagači u preduzeće koji su zbog lažne slike o finansijskoj situaciji i zarađivačkoj sposobnosti preduzeća pristupali ulaganju u preduzeće za koje se kasnije ispostavilo da je primenjeno “kreativno” finansijsko izveštavanje. Kreditori i ostali poverioci trpe dvostruke gubitke: u iznosu neostvarenih prihoda po osnovu prinosa od plasmana svojih novčanih sredstava i u iznosu nenaplaćenih potraživanja, tj. onih potraživanja koja ne mogu biti pokrivena iz stečajne mase. Da su bilansi bili realni i objektivni, investitori npr. možda ne bi vršili plasmane svojih sredstava u tu kompaniju niti njene konkretne projekte ili njene emitovane hartije od vrednosti koje prodaje na finansijskom tržištu, a dobavljači ne bi takvoj kompaniji prodali svoju robu na odloženo plaćanje i sl. Ne treba zaboraviti ni gubitke zaposlenih u visini neisplaćenih zarada i gubitaka posla, gubitke države zbog nenaplaćenih poreza i sl. Treba dodati da štete trpe i akcionari te kompanije po osnovu izgubljenih dividendi, ili u vidu kapitalnih gubitaka koji nastaju kao posledica pada vrednosti akcija. Sve ove štete mogu se meriti visinom oportunitetnog troška po osnovu ponuđenih a odbačenih boljih alternativa.

U okviru razmatranja posledica po investitore treba ukazati i na fenomen informacione asimetrije koji se izražava, kako je već naglašeno, u informaciono nejednakom položaju samih investitora pri donošenju investicionih i drugih odluka.²⁰¹ Informaciona asimetrija pre svega utiče na kvalitet investicionih odluka. Samim tim se stvara problem pojave informacionog rizika usled donetih proteklih odluka. Implikacije pogrešno donetih odluka zasnovanih na asimetrčnim informacijama, po pravilu su neprijatne za investitore, ali i za širu javnost. Izražavaju se u vidu nepovoljnih efekata po prinostni i finansijski položaj preduzeća, lošu alokaciju kapitala, izbegavanje dividende akcionara, gubicima kreditora po osnovu neiskorišćenih kamata i sl.²⁰²

2. POSLEDICE PO KOMPANIJE

Stvarajući „kreativnim“ finansijskim izveštavanjem lažnu sliku o svojoj uspešnosti i kreditnoj sposobnosti kompanije takođe trpe posledice toga. Kompanije u kome je otkrivena primena “kreativnog” finansijskog izveštavanja „kaznu“ za prevare u izveštavanju plaća, nekada lakše – nagomilanim dugovanjima (obavezama) i nelikvidnošću, a nekada teže – svojom nesolventnošću i bankrotstvom. Bilo kako neminovno je gubitak reputacije kompanije, gubitak poverenja investitora, otežano pribavljanje kapitala ili nabavljanje kapitala na finansijskom tržištu po mnogo višoj ceni kapitala koja nosi sa sobom rizik plasmana u tu kompaniju u budućem periodu. Činjenica je da posle obelodanjivanja manipulacija u finansijskim izveštajima većina preduzeća ipak doživi stečaj, kao i da ukoliko „prežive“ one se veoma teško oporavljaju.

Primeru radi, kompanija Qwest Communications International morala je po nalogu SEC-a da plati kaznu od 250 miliona dolara zbog prevara u izveštavanju s ciljem obmanjivanja javnosti. Izgubljenu reputaciju kao i preko potreban kapital u takvim uslovima je teško nadoknaditi. Logičan gubitak poverenja investitora i povećan rizik investiranja značajno uvećavaju troškove kapitala, podižući istovremeno i kriterijum rentabilnosti. Praprte pojave

²⁰⁰ Isto str.1304.

²⁰¹ Krstić, J. (2010) *Finansijsko izveštavanje u funkciji smanjenja informacione asimetrije kod donošenja investicionih odluka*, Ekonomske teme, br. 4, Niš, str. 18.

²⁰² Malinić, D. (2008) „Finansijsko izveštavanje kao determinanta kvaliteta korporativnog upravljanja“, Kopaonik biznis forum na temu: „Tranzicija, dostizanje EU i povezane teme“, Kopaonik, str. 330.

finansijskih skandala povezanih sa manipulacijama u finansijskim izveštajima su drastično poremećena finansijska struktura, veliki pad u tržišnoj kapitalizaciji i najčešće izgubljen prvi ešalon menadžera.

Posledice “kreativnog” finansijskog izveštavanja po preduzeće i po investitore možemo sagledati na primeru 12 kompanija koje su bile učesnici velikih finansijskih skandala, i to šest iz USA i šest iz Evrope.

Tabela br. 1 Posledice “kreativnog“ finansijskog izveštavanja po preduzeće i investitore²⁰³

Kompanija	Glavna delatnost	Ključni događaji računovodstvenih skandala		Manifestovane neregularnosti	Vremenski Period	Gubici u tržišnoj vrednosti u mlrd \$	% smanjenja u tržišnoj kapitalizaciji
SAD							
Enron	Gorivo i energija	16.10.01	Naplata od 544 miliona \$ za okončanje nekoliko objavljenih SPE.	Precenjena zarada. Potcenjena zaduženost	28.09.- 28.11.2001	20	98%
		08.11.01	Dobici za period 1997-2001. ponovo utvrđeni kako bi se konsolidovalo nekoliko entiteta za posebne namene (SPE).				
		02.12.01	Podnet zahtev za stečajem iz Poglavlja 11				
		2002-2003	Generalni direktor Skilling, finansijski direktor Fastou i Predsednik Lei optuženi za prevaru.				
WorldCom	Telekomunikacione usluge	11.03.02	SEC (Komisija za hartije od vrednosti) započela ispitivanje računovodstva WorldCom-a. Kreditni rejting ukinut.	Procenjena zarada pod uticajem nepodesnog tretmana gudiovila pri akviziciji i kapitalizacije rashoda	09.03.- 09.05.2002	22	83%
		22.04.02	Neregularno računovodstvo prizavanje rashoda (kao investicija – D.M.) od 3,8 milijardi \$.				
		25.06.02	Podnet zahtev za stečajem.				
		21.07.02	Generalni direktor Ebers i finansijski direktor Saliven osuđeni za prevaru.				
Adelphia Communications	Kablovske telekom. usluge	27.03.02	Objavljeno postojanje prethodno neuknjiženih obaveza.	Potcenjeni dugovi i precenjena EBITDA	24.03.- 02.05.2002	2,48	70%
		Maj 02.	Objavljeno potcenjivanje zaduženosti za 3.1 milijardu \$.				
		25.06.	Podnet zahtev za stečajem. Generalni direktor Dzon Rigas				

²⁰³ Grant, M. i M. Visonti (2006) The Strategic Background to Corporate Accounting Scandals, Long Range Planning, str. 369-372.

		02. Jul 04.	i njegovi sinovi, Majkl (podpredsednik) i Timoti, finansijski direktor, optuženi za zaveru, bankovnu prevaru i prevaru sa hartijama od vrednosti. Džon i Timoti proglašeni krivima.				
Global Crossing	Telekom. Infrastruktura	09.10. 01. 11.10. 01. 28.01. 02. 08.02. 02. 21.10. 02. 11.04. 05.	Izdato profitno upozorenje Kreditni rejting ukinut Podnet zahtev za stečajem Objavljeno ispitivanje SEC-a. Ponovno utvrđivanje prihoda kako bi se eliminisao uticaj svopa prethodno uknjiženog kao prodaja. Tri bivša izvršna direktora (uključujući generalnog i finansijskog) platila kazne SEC-u u iznosu od 100.000 \$	Precenjani zarada, imovina i kapital neadekvatnim priznavanjem prihoda	03.10.- 03.12.2001 .	1,7	91%
HelthSouth	Zdravstvo	27.08. 02. 19.09. 02. Mart-april 2003. 31.03. 03. 27.04. 05	Objavljeno opadanje profita i ostavka generalnog direktora R. Skrajsija nakon istrage DOJ-a o lažnom fakturisanju. Objavljena istraga SEC-a. Jedanaestoro aktuelnih i bivših izvršnih direktora optuženo za prevaru. Predsednik i generalni direktor Skrasi otpušten. Objavljena ponovno utvrđena vrednost kapitala koja je opala za 3,8 do 4,6 milijardi \$	Precenjena zarada i kapital	26.08.- 26.10.2002 .	2,6	70%
AOL Time Warner	Mediji	25.07. 02. 15.08. 02. 23.10. 02 04. neve mbar	Objavljeno ispitaivanje SEC-a. Priznato 49 miliona \$ prihoda od pogrešno obračunatog oglašavanja Ponovno utvrđeni prihodi 2000-2002. (-\$190m) i dobitak (-\$97m) Objavljeno dodatno opadanje dobitaka usled nekorektnog konsolidovanja	Precenjena zarada i prihodi	07.07.- 07.09.2002 .	9,1	7,4%
EVROPA							
Parmalat	Prerad	27.02.	Kompanija zvanično	Potcenjeni	18.10.-	1,7	91%

	a mleka i hrane	03. 10.11. 03. 08.12. 03. 15.12. 03. 19.12. 03. 24.12. 03. 26.01. 04.	demantuje glasine o finansijskoj nestabilnosti. Odgovarajući na ispitivanja italijanskog regulatornog tela, Parmalat dostavlja detalje o svojoj podružnici na Kajmanskim ostrvima. Nije ispunjena obaveza otplate duga. Predsednik, finansijski direktor i dva člana odbora daju ostavke; određeno da Bondi vodi novi izvršni komitet. Nepostojanje 3,9 milijardi €. Prijavljen depozit u banci na Kajmanskim ostrvima. Proglašen stečaj Parmalata. Ponovno utvrđeni rezultati za 2002: prodaja smanjena za 1,5 milijardi €, profit smanjen za 0,6 milijardi €, dug porastao sa 1,8 na 14,3 milijardi €.	dugovi. Prihodi i zarada precenjeni.	18.12.2003 .		
Royal Ahold	Malop ro- dajni super ma- rketi	24.02. 03. Maj 03. Jul 04. Oktob ar 04.	Objavljeni dobitci u SAD-u precenjeni za \$500 miliona i sumnjive transakcije u Latinskoj Americi; Generalni direktor Siz van der Hoven daje ostavku. Ponovno utvrđivanje narednih dobitaka usled neregularnosti u Topps Markets (podružnica u SAD- u) Dva izvrša direktora u podružnici US Foodservice osuđena za manipulisanje dobicima radi povećanja bonusa Četiri izvrša direktora, uključujući bivšeg generalnog i finansijskog direktora, optuženi za prevaru.	Precenjena zarada	21.02.- 21.04.2003	9,2	69%
Vivendi universal	Mediji i teleko mu- nikacij e	Jul 02.	Moody's obezbeđuje dug Vivendija na nivo špekulativnih (junk) obveznica; Glasine o mogućoj računovodstvenoj prevari; Generalni direktor Mesier daje ostavku.	Precenjena zarada	03.05.- 03.07.2002 .	16	59%

		Dece mbar 03.	SEC nameće kazne Mesieru i Hanezu (finansijskom direktoru) zbog prikrivanja cash flow-a i problema za likvidnošću i podešavanja računovodstvenih rezervi kako bi zadovoljile ciljeve iskazivanja EBITIDA.				
Cirio Finanziari a	Prerad a hrane	Oktobar 02. 03.11.02. 19.11.02. 21.11.02. 11.02.04. 26.02.04.	Cirio kritkovan zbog "neobičnog" knjigovodstva pri prodaji fudbalera Lacia Neizmirenje isplate obeznica sa rokom dospeća od dve godine u iznosu od €150 miliona. Neizmirenje duga od 1 milijarde € po osnovu obveznica. Milaska berza suspenduje listing Ciria; podnet zahtev za stečajem Ciria. Predsednik Karnjoti i njegov sin Andrea u zatvoru. Italijanski sud za prekršaje istražuje nelegalan transfer sredstava iz kompanje Cirio u SS Lazio	Precenjena imovina	16.09.-16.11.2002	0,295	86%
Elan	Farma ce- utski proizvodi	18.01.02. 05.02.02. 09.02.02. Jul 02. 16.09.03.	Obustavljeno testiranje leka za Alchajmerovu bolest. Američki investitori podnose molbu za intervencijom usled prikrivanja finansijskih podataka. SEC ispituje zaduženja izvan bilansa putem posebnih entiteta. Predsednik i generalni direktor daju ostavke. Ponovo utvrđeni finansijski rezultati za 2002.	Nekonsolid ova-nje zavisnih preduzeća, precenjena zarada i kapital	01.02.-01.04.2002	3,8	47%
Alstom	Inženj ering	12.03.03. Maj 03. 01.07.03. 22.08.	Alstom objavljuje gubitak od 1,4 milijardi €. Predsednik Bilger daje ostavku. Francuska policija ispituje Bilgera zbog nelegalnih plaćanja. Objavljeni gubici američke podružnice potcenjeni za €53m Banke omogućuju kredit od	Precenjena zarada	11.03.-11.05.2003	1,7	62%

		02.	3,7 milijardi € i francuska vlada sprečava stečaj.				
		27.08.	Gradanskom klasom				
		03.	intervencijom Alstom i njegovi viši izvršni direktori proglašeni loše informisanim investitorima				

Na osnovu prikazane tabele posledica “kreativnog” finansijskog izveštavanja možemo izvući nekoliko važećih zaključaka.

Prvo, bez obzira na čvršći nadzor nad finansijskim izveštajima i jače uloge države u tom procesu u odnosu na SAD, očigledno je da ni jedna zemlja nije u tom smislu potpuno bezbedna. U tom kontekstu prikazivanje šest kompanija iz SAD i šest kompanija iz Evrope nije sračunato na to da izjednači veličinu rizika u različitim delovima sveta, već da pokaže da ni jedna zemlja nije imuna na posledice računovodstvenih manipulacija.

Drugo, “kreativno” finansijsko izveštavanje može biti prisutno u različitim oblastima i različitim preduzećima. Interesantno je pri tome da se one veoma često vezuju za preduzeća koja su se veoma dobro kotirala na tržištu. Nije lako i meriti koliko je “kreativno” finansijsko izveštavanje doprinelo tako dobroj kotaciji.

Treće, brojna su područja računovodstvenih prevara koja su uzrokovala defektnost finansijskih izveštaja. Primera radi, Enron nije adekvatno konsolidovao svoje izveštaje, WorldCom je aktivirao 3,8 milijardi dolara rashoda koji predstavljaju tipične rashode perioda, kompanija Adelphia Communications je umanjila zaduženost za 3,1 milijardu dolara, kompanija HealthSouth je procenila kapital između 3,8 i 4,8 milijardi dolara, Parmalat je procenio prodaju za 1,5 milijardi evra, profit za 0,6 milijardi evra, dok je dug bio potcenjen za 12,5 milijardi evra itd.

Četvrto, kao posledica ovakvih manipulacija dolazilo je do procenjivanja imovine, prihoda, dobitka i kapitala, potcenjivanja obaveza, potcenjivanje zaduženosti, što je sve uticalo na povećanje izloženosti preduzeća poslovno-finansijskim rizicima.

Peto, posledice ovakvih manipulisanja u finansijskim izveštajima bile su katastrofalne. U samo dva meseca pre kraha gubici u tržišnoj vrednosti preduzeća merili su se milijardama dolara (u jedanaest od dvanaest kompanija gubici su bili veći od jedne milijarde dolara, dok su u pet kompanija bili veći od pet milijardi), dok je jednako dramatično procentualno smanjenje u tržišnoj kapitalizaciji koje je veće od 60% u slučaju devet od ukupno dvanaest kompanija. Na osnovu ovoga možemo izvući zaključak da sve ovo ukazuje na veličinu gubitaka investitora, ali i na težinu oporavka preduzeća koja prežive ovakve potrese.

1.3. POSLEDICE PO RAČUNOVODSTVENU PROFESIJU

Računovodstvena profesija predstavlja još jedno područje koje oseća posledice “kreativnog” finansijskog izveštavanja. Uprkos tome što profesija ulaže ogromne napore u procesu postavljanja kvalitetne profesionalne regulative, nemogućnost da se razviju savršena pravila, njihovo “kreativno” tumačenje i onda kada su dobro postavljena, neprofesionalna primena i neetičko ponašanje menadžera, računovođa i revizora podržavaju te napore, nanoseći štetu profesiji, a dugoročno i sebi samima. Kao neminovna posledica je gubitak poverenja u kvalitet sistema finansijskog izveštavanja i pouzdanost revizorskog mišljenja i rejting ocenjivanja.

Za svaku kreditnu rejting agenciju i njene analitičare postoji dodatni rizik informacija i izveštavanja. U meri u kojoj agencija veruje da takav rizik postoji ona odlučuje da li će dodeliti rejting kompaniji ili revidirati već dodeljeni rejting. Zbog takvih vrsta rizika ona se najčešće oslanja na finansijske izveštaje koji su podlegli reviziji. Jedino tako ona je sigurna da sa manje rizika može da izmeri učinak kompanije i njenu poziciju u odnosu na druge kompanije. Dodatno uporedivost između njih poboljšava uvođenje međunarodnih računovodstvenih standarda (MRS). Inače kreditne rejting agencije često izražavaju zabrinutost vezanu za finansijske izveštaje jer su oni sve teži za razumevanje, a sve manje verodostojni i korisni analitičarima i investitorima, što potvrđuje činjenica da su u praksi visoko rangirane doživele bankrotstvo. Zbog toga su kreditne rejting agencije pored toga što se oslanjaju na revidirane finansijske izveštaje uvele u svoj analitički proces i obavezno prilagošavanje inicijalnih podataka svojih klijenata. Namera takvih brojnih kvantitativnih prilagošavanja je da dovedu do veće usklašenosti parametara i obezbede uporedivost i tačnost informacija kao i formiranje adekvatnih realnijih rejting ocean kompanija.

Zbog gubitaka kredibiliteta računovodstvene profesije dolazi do povećanja troškova korisnika računovodstvenih informacija, jer moraju gotovo uvek da procenjuju kvalitet informacija koje su iskazane u

finansijskim izveštajima i ne mogu da garantuju iskazan kvalitet. Praktično kvalitet finansijskog izveštavanja je prisutan u meri u kojoj performanse iskazane u finansijskim izveštajima odgovaraju ekonomskoj stvarnosti. To podrazumeva analizu dopustivosti rešenja u standardima i proučavanje načina i posledica primene takvih rešenja, pre svega po kvalitet i dobitak, a zatim i analizu periodizacije tokova vrednosti, analizu kvaliteta revizije i analizu kvaliteta obelodanjivanja. Kao potrebne aktivnosti koje treba sprovesti navode se: detaljnije sagledavanje prihoda i rashoda, odvajanje povremenih (prolaznih) od stabilnih dobitaka i gubitaka, procena opravdanosti rezervisanja, ispitivanje (ne) opravdanosti kapitalizovanja rashoda, ispitivanje potencijalnih obaveza u vanbilansnoj evidenciji, sagledavanje efekata mnogih sudskih sporova i dr.

Treba napomenuti da prednost u čitanju finansijskih izveštaja imaju profesionalni finansijski analitičari u odnosu na računovodstveno needukovane korisnike informacija. Jednaka dostupnost informacija iz finansijskih izveštaja svim investitorima, koja je zakonom obezbeđena, suštinski biva relativizirana nejednakom mogućnošću njihovog razumevanja.

1.4. POSLEDICE PO TRŽIŠTE KAPITALA

Uspešno funkcionisanje tržišta kapitala zahteva jednaku informisanost, poverenje i sigurnost investitora. Obelodanjivanje finansijskih izveštaja treba da bude u funkciji podizanja javnosti i transparentnosti procesa na tržištu kapitala, podizanje informacione ravnopravnosti i povećanja sigurnosti učesnika na tržištu (u smislu nudića informacija koje mogu otkriti postojanje rizika). Transparentni i kvalitetni izveštaji doprinose efikasnoj alokaciji kapitala, olakšavaju protok kapitala, čine jednostavnijim priliv stranih investicija, stimulišu kontinuiran promet hartija od vrednosti i doprinose ravnomernijoj raspodeli bogastva tako što smanjuju mogućnost stvaranja neuobičajno visokih dobitaka za jedne i račun drugih učesnika. Tako izgrađeni sistem finansijskog izveštavanja povećava stabilnost tržišta kapitala i doprinosi jačanju poverenja u tržište kapitala.

Navedene činjenice važiće samo u slučaju postojanja kvalitetnog sistema finansijskog izveštavanja. Međutim, brojne manipulacije u finansijskim izveštajima širom sveta, bile su, ne retko, povezane sa primenom kreativne računovodstvene prakse koja je imala za posledicu dovođenje u zabludu različitih interesnih grupa. Pad cena akcija, strukturirani finansijski instrumenti visoko rangirani bez vrednosne podloge, finansijsko tržište bez dovoljno regulative, nepouzdana informacije, ogromni gubici investitora, smena menadžmenta, porast troškova kapitala, otežano privlačenje dodatnog kapitala, ugrožavanje interesa kreditora i poslovnih partnera i opasnost od bankrotstva su samo deo prateći posledica “kreativnog” finansijskog izveštavanja.²⁰⁴

Čak i najrazvijenija tržišta kapitala mogu biti meta napada “kreativnog” finansijskog izveštavanja i da dođe do ozbiljnijih finansijskih kriza i poremećaja u njihovom funkcionisanju. Smanjenje investicija, društvenog proizvoda i zaposlenosti takođe su prateće pojave koje ostavljaju posledice po funkcionisanje nacionalne privrede. Poznato je da smanjenje zainteresovanosti za ulaganja, koje nastaje kao posledica nesigurnosti, povećani rizici i neefikasno tržište kapitala usporavaju privredne tokove. Dakle, finansijsko izveštavanje može doprinosti ili ugrožavati stabilnost poslovno-finansijskog ambijenta, iz čega bi smo mogli izvući zaključak da kvalitetni izveštaji nisu samo interes investitora i računovodstvene profesije, već i interes regulatornih tela i relevantnih državnih institucija.

Na osnovu prethodno navedenog, za svakog finansijskog analitičara prvi korak treba da bude pažljiva procena kvaliteta informacija sadržanih u računovodstvenim izveštajima. Na osnovu ponuđene računovodstvene informacije, analitičari bi trebalo da razumeju ponuđene računovodstvene podatke, odnosno da otkriju šta se iza njih nalazi. Takođe neophodna je procena svih podataka dobijenih iz finansijskih izveštaja kako bi se izvršila procena kvaliteta dobiti. Prvo je neophodno identifikovati da li postoje elementi “kreativnog” finansijskog izveštavanja, kada treba preurediti finansijske izveštaje i učiniti ih podesnim za finansijsku analizu. Investitori trebaju respektovati razlike u kvalitetu iskazanih dobitaka i uzimati ih u obzir u određivanju implikacija iskazanog dobitka na cene akcije. Nakon toga, u iskazanom dobitku, treba prepoznati i odvojiti komponente koje su stabilne i održive od onih koje su tranzitorne, te ih kao takve treba uključiti u oceni kvaliteta dobiti.

²⁰⁴ Sve ovo jasno je vidljivo u prethodnoj tabeli, gde vidimo prkaz izazvanih finansijskih skandala.

ZAKLJUČAK

Zbog navedenih i ostalih posledica računovodstvena praksa i teorija, konstantno nastoje da se prilagođavaju promenama u načinu poslovanja i formulišu pravila čija će primena dovesti do sastavljanja i prezentovanja finansijskih izveštaja primerenih promenama i novim potrebama korisnika. Neka od definisanih pravila od samog postaojanja računovodstva imaju svoju primenu i u današnjim uslovima, neka su preoblikovana a neka su potpuno nova. Sem toga, zbog sve veće javnosti i transparentnosti poslovanja, povećanog stepena odgovornosti kompanija u odnosu na društvo i državu, sve više rastu zahtevi korisnika informacija iz izveštaja za objavljivanjem sve većeg broja informacija. Prilagođavajući se zahtevima korisnika danas se, pored osnovnih izveštaja u obliku bilansa stanja i bilansa uspeha, formiraju i Izveštaj o novčanim tokovima i Izveštaj o promenama na kapitalu, napomene uz finansijske izveštaje. Uz formiranje novih izveštaja o poslovanju kompanija potrebno je stvoriti i dobru normativnu osnovu kao i njihovu adekvatnu primenu da bi se obezbedilo kvalitetno finansijsko izveštavanje i vratilo poverenje korisnika u informacije koje su sadržane u njima. Zbog nesagledivih posledica koje „kreativno“ finansijsko izveštavanje reflektuje evidentna je i potreba države i profesionalnih organizacija da se ono spreči ili bar svede na najmanju moguću meru i postanu relevantni za sve korisnike njihovih podataka.

LITERATURA

- [1] Amat, O., Blake, J. and J. Dowds (1999). *The ethics of creative accounting*, Economics Working Paper, Journal of Economic literature classification: M41.
- [2] Djukić, T. And M. Pavlović, (2014). Creative accounting and cash flow reporting, Facta Universitatis: Series Economics and Organization, Vol 11, No3, University of Niš.
- [3] Dyckman, Davis, Dukes (2001) *Intermediate Accounting*, fifth edition, McGraww-Hill
- [4] Grant, M. i M. Visonti (2006) *The Strategic Background to Corporate Accounting Scandals*, Long Range Planning
- [5] Grant, M. i M. Visonti (2006) *The Strategic Background to Corporate Accounting Scandals*, Long Range Planning, str. 369-372.
- [6] Krstić, J. (2009), „*The Role of Forensic Accountants in detecting Frauds in Financial Statements*“, Facta Universitatis, Series: Economics and Organization, str.295-302.
- [7] Krstić, J. (2010) *Finansijsko izveštavanje u funkciji smanjenja informacione asimetrije kod donošenja investicionih odluka*, Ekonomske teme, br. 4, Niš
- [8] Malinić, D. (2008) „*Finansijsko izveštavanje kao determinanta kvaliteta korporativnog upravljanja*“, Kopaonik biznis forum na temu: „*Tranzicija, dostizanje EU i povezane teme*“, Kopaonik
- [9] Montgomery, D., Beasley, M., Menelaides, S. and Z. Palmrose (2002) „*Auditors? New Procedures for Detecting Fraud*“, Journal of Accountancy, str. 63.